

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА В ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА ВНЗ

THE TEACHER'S ROLE IN ORGANIZING SELF-EDUCATIONAL ACTIVITY OF STUDENTS'

У статті автором розглядається питання щодо ролі викладача в організації самостійної роботи студентів ВНЗ. Сьогодні питання самостійної роботи стає найбільш актуальним під час підготовки фахівців, які відповідають сучасним вимогам на ринку праці. У зв'язку з цим відбуваються суттєві зміни в навчальному навантаженні, більше часу відводиться на самостійну позааудиторну роботу. Студенти стають більш мотивовані в навчанні.

Ключові слова: самостійна робота, пізнавальна активність, мотивація, аудиторна та позааудиторна робота, навчально-методична база, технічні засоби навчання.

В статті автором розглядається питання про ролі викладача в організації самостійної роботи студентів вузів. Сьогодні питання самостійної роботи стає найбільш актуальним при підготовці спеціалістів, які відповідають сучасним вимогам на ринку праці. У зв'язку з цим відбуваються суттєві зміни в навчальному навантаженні, більше часу відводиться на самостійну позааудиторну роботу. Студенти стають більш мотивовані в навчанні.

нагрузке, больше времени отдается самостоятельной аудиторной и внеаудиторной работе. Студенты становятся более мотивированными в учебе.

Ключевые слова: самостоятельная работа, познавательная активность, мотивация, аудиторная и внеаудиторная работа, учебно-методическая база, технические средства обучения.

The article is dedicated to the question of the teacher's role in organizing the self-educational activity of students'. In our time the problem of self-educational activity has been becoming more and more actual while preparing specialists responding to all modern demands on the labour market. Thereby there are essential changes in the curriculum, more time is given for self-educational classroom and out-of-classroom activity. Students become more motivated during the study.

Key words: self-educational activity, cognitive activity, motivation, classroom activity, out-of-classroom activity, educational and methodical base, technical equipment.

УДК 378.147:811.111(07)

Тамаркіна О.Л.,
канд. пед. наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов
Сумського національного аграрного
університету

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Проблема самостійності студентів у навчальному процесі як основи відповідального ставлення до професійної підготовки є однією з найважливіших. Ця робота не лише зводиться до набуття професійних знань і значущих практичних умінь, але й потребує адекватних та ефективних шляхів її розвитку як особистісної риси. Самостійність особистості загалом характеризується як здатність і прагнення особистості до енергійного здійснення діяльності, активності у навчанні або пізнавальної активності – стану особистості, який характеризується прагненням до енергійного оволодіння знаннями за наполегливих вольових зусиль [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій показав, що проблемі розвитку самостійності в навчальному процесі приділяється значна увага. І хоча різні аспекти розвитку самостійності є об'єктом досліджень багатьох спеціалістів, залишається значна кількість невирішених питань. У процесі роботи над статтею було звернуто увагу на наукові праці видатних педагогів і психологів, а саме: Л. Арістової, В. Буряка, Л. Гапоненко, Л. Жарової, Г. Костюка, І. Лернера, М. Махмутова, В. Репкіна С. Рубінштейна, Ю. Шибалової, В. Якуніна та інших учених.

Мета статті – виявлення важливої ролі викладача в організації самостійної роботи студентів ВНЗ.

Виклад основного матеріалу. Ми можемо зауважити, що в новітніх умовах розвитку науки,

техніки, технологій виробництва, різноманітності інформації, професійної відповідальності суспільство потребує компетентних спеціалістів іншого рівня, а саме таких, що вміють вирішувати складні нестандартні питання, виявляти самостійність та ініціативу, бути відповідальними за прийняте рішення. Відповідно, виникає необхідність знаходити нові підходи до підготовки професіоналів. Ми вважаємо, що необхідно проводити реформу організації навчального процесу, особливо вищої освіти, яка, власне, формує інтелектуальну, творчу, керівну еліту сучасного суспільства. Наприклад, сучасні інформаційні технології надають необмежені можливості для розміщення, збереження, обробки та доставки інформації будь-якого об'єму та змісту, а також на будь-яку відстань. У зв'язку з цим є нагальна потреба в перегляді методик викладання.

Активна самостійна робота студентів можлива лише за наявності серйозної та чіткої зацікавленості в отриманні знань. Найбільш спонукальну силу має внутрішня мотивація, яка надходить від самої діяльності. Можна казати про зацікавленість до навчання та про створення умов для успішного розвитку інтелектуальних умінь студента, коли сприйняття нової інформації викликає лише позитивні емоції, а сама діяльність спонукає до навчання.

Є погляд, згідно з яким самостійна робота – особлива форма пізнавально-практичної діяльності, яка характеризує самостійність мислення. У цьому

разі ми розуміємо «самостійну роботу» як працю студентів щодо опанування науковими знаннями та практичними навичками, їхню активну інтелектуальну діяльність в усіх формах навчально-виховного процесу та науково-дослідницькій роботі як безпосередньо під керівництвом викладача, так і без його керівництва.

Тобто самостійна робота розглядається як особливий вид розумової діяльності, інакше кажучи, вміння студента слухати лекцію, аналізувати виступи на семінарах. Також ми будемо розглядати самостійну роботу як мисленнєвий процес, який відбувається завдяки пам'яті та відтворенню мислення. Але існує й інший вид мисленнєвої діяльності. Для нього характерно отримувати знання в процесі розумового пошуку і самостійно застосовувати знання під час вирішення тих чи інших теоретичних або практичних завдань. Тож ми розуміємо, що другий тип мислення – більш продуктивний. Завдяки йому у студента розвивається вміння самостійно добувати знання з різноманітних джерел, свідомо застосовувати їх на практиці, що й приводить до глибокого пізнання поставлених завдань.

Отже, самостійна робота покликана не лише закріплювати в пам'яті знання, отримані під час читання літератури, але й бути творчим мисленнєвим процесом, необхідним для оволодіння навичками самоосвіти. Але якщо студент протягом і після аудиторної роботи не «заглядав» у книжку, то фактично самостійної роботи не відбувалося. Існує й інший погляд на самостійну роботу, яка відбувається в позааудиторний час, коли студент читає та вивчає літературу самостійно, відтворює творчу, активну, пізнавальну, розумову діяльність щодо оволодіння та розуміння того чи іншого навчального предмета як за вказівкою викладача, так і без сторонньої допомоги.

Мотивація навчальної діяльності майбутніх спеціалістів може бути посилена поясненням значимості навчання, необхідності й важливості саморозвитку, а також професійної підготовки в майбутньому. Необхідно зауважити, що способи виховання позитивної мотивації, такі як прагнення до позитивного результату, самоствердження, відчуття успіху, впевненість у своїх силах, емоційна піднесеність, мають велике значення в посиленні мотивації до самостійної навчальної діяльності.

Деякою мірою втрачається значення читання лекцій як одного з головних видів аудиторних занять. На наш погляд, ми можемо скоротити години або відмовитися від цього виду викладання, тому що зараз багато інших джерел, доступних для ознайомлення й іноді в більш досконалому вигляді. У межах лекції викладач повинен визначити головні положення, предмет дослідження, акцентувати увагу на найбільш складних і ключових питаннях і, звичайно, стимулювати активну

пізнавальну діяльність студентів, сприяти формуванню у них творчого мислення, але головне – визначити напрям самостійної роботи студентів.

Друга традиційна форма занять у вишах, яка, на наш погляд, також потребує змін, – семінари. Головним завданням семінарів є: 1) поглиблення та закріплення знань, отриманих на лекціях і в процесі самостійної роботи з науковою та навчальною літературою, 2) розвиток навичок пошуку, 3) узагальнення та викладення навчального матеріалу, 4) розвиток умінь використовувати отримані знання на практиці, 5) виступати перед слухачами, 6) вирішувати рольові ситуативні завдання.

Ефективність та якість проведення занять найбільше залежать від підготовки та організації, наприклад: 1) чітко сформульованого домашнього завдання, 2) точності й постановки проблеми обговорення, 3) застосування мультимедійних навчальних засобів, 4) рівня майстерності викладача та підготовки студентів.

Зміни повинні торкнутися питання поєднання теорії та практики.

У середньому більше 40 % навчального навантаження віддано для самостійного вивчення. Дійсно, самостійна та позааудиторна робота студентів сприяють розширенню, закріпленню та поглибленню знань, отриманих під час аудиторної роботи; за активного отримання нових знань; розвитку творчого підходу до вирішення поставлених завдань; прояву індивідуальності студента; формування практичних навичок у вирішенні ситуативних завдань. Студент отримує навички працювати зі спеціальною літературою, довідниками, періодичними виданнями, опановує сучасні інформаційно-комунікативні технології. Крім того, під час виконання самостійної роботи у студента формуються та розвиваються особистісні якості: дисциплінованість, ініціативність, активність, посидючість. Але що стосується студентів молодших курсів, то самостійна робота завжди викликає труднощі, які зумовлені необхідністю адаптації вчорашніх школярів до нових форм навчання.

Вища школа відрізняється від середньої своїм режимом, формами та методами викладання. Перша відмінність полягає в тому, що у виші навчаються дорослі люди, а в школі – діти. Тому вся система навчання та виховання у виші розрахована на роботу з дорослими людьми, яких не потрібно контролювати на кожному кроці, вони самі чітко розуміють свою відповідальність та обов'язки. Звідси і походить друга відмінність: у школі вчитель навчає учня, а в університеті – керує його самостійною роботою. У школі навчальний рік поділяється на чверті й за чвертями підбиваються результати успішності. У виші академічний рік поділяється на два семестри і в кінці кожного підбиваються підсумки.

Тому багато студентів, особливого першого курсу, відчують труднощі, пов'язані з відсутністю навичок аналізу, конспектування, роботи з першоджерелами, вміння чітко та ясно викладати свої думки, планувати свій час, враховувати індивідуальні можливості своєї розумової діяльності та фізіологічні можливості організму. Майже всі студенти першого курсу абсолютно не готові психологічно працювати самостійно, не вміють правильно організувати свій час.

Самостійна робота студентів призначена не лише для оволодіння кожною дисципліною, але й для формування навичок самостійної роботи взагалі: у навчальній, науковій, професійній сферах; здатності брати на себе відповідальність, самостійно вирішувати проблеми, знаходити конструктивні рішення, вихід із кризової ситуації тощо. При цьому треба зважати на рівень самостійності абітурієнтів і вимоги до рівня самостійності випускників для того, щоб за період навчання шуканий рівень був досягнутий.

«Люди поринають у діяльність заради неї самої, а не для досягнення яких-небудь зовнішніх нагород. Така діяльність є самоціллю, а не засобом для досягнення іншої мети» [5].

Самостійність студентів має бути скерована на отримання знань, вирішення пізнавальних завдань, а роль викладача в цьому разі має полягати не в тому, щоб бути джерелом знань, а в тому, щоб стати помічником і провідником у пошуках найбільш короткого та ефективного шляху до знань; помічником у знаходженні найбільш оптимального способу вирішення завдань; вчасного визначення пізнавальних завдань. Лише в цьому разі у студента може виникнути потреба в нових знаннях і зацікавленість до їх набуття.

Результати контролю, а значить, і реалізація контрольно-оцінювальної функції викладача, забезпечуються рядом вимог: 1) достовірність результатів контролю, що є необхідним як у навчальних, так і у виховних цілях; 2) єдність вимог, які дають змогу надати об'єктивну оцінку знань; 3) диференційованість контролю; 4) плановий контроль; 5) повнота контролю, необхідного для забезпечення «зворотного» зв'язку; 6) автоматизація контролю знань; 7) простота в організації форм проведення контролю (зведення до мінімуму витрат часу викладача й студентів).

Задля організації самостійної роботи викладач:

- інформує студентів про організацію самостійної роботи в семестрі;
- проводить аналіз та усуває об'єктивні причини перенавантаження протягом семестру зі своєї дисципліни;

- організовує проведення аудиторної та позааудиторної самостійної роботи студентів;

- контролює виконання самостійної роботи на кожному етапі;

- на лекціях і семінарських заняттях навчає та скеровує студента на правильне виконання самостійної роботи;

- розробляє завдання для самостійної роботи, враховуючи рівень знань студентів з його предмета;

- надає необхідну допомогу.

Вирішальна роль в організації самостійної роботи належить викладачу, який повинен працювати не із студентом «узагалі», а з конкретною особистістю, з його сильними та слабкими сторонами. Основний обов'язок викладача розвинути найкращі якості студента, його творчі здібності, скерувати студента в правильному напрямі роботи.

Висновки. Самостійна робота студента може бути правильно організована за наявності навчально-методичної бази, гарно оснащеної технічними засобами, за наявності підручників, методичних рекомендацій із предмета, електронних посібників, вільного доступу до Інтернет-мережі. Саме це й полегшує доступ до пошукового матеріалу, а, відповідно, й до кращого виконання завдань. Отже, самостійна робота передбачає одночасно взаємодію викладача й студента, визначаючи головну організуючу роль викладача, дає змогу спрямувати студента на співпрацю. Студент занурюється в активну пізнавальну роботу під керівництвом досвідченого наставника, що допомагає формуванню особистості, здатної до самостійного творчого мислення, набуваючи вміння планувати свою діяльність, а головне – розвивати потребу в постійній самоосвіті.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Буряк В.К. Самостоятельная работа учащихся. М.: «Просвещение», 1984. 64 с.
2. Костюк Г.С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості. К.: «Радянська школа», 1989. 608 с.
3. Максименко С.Д. Психологічні та організаційні умови запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору: III Міжнар. наук.-практ. конф. (27–29 листопада 2008 р.). К. С. 95–104.
4. Пидкасистый П.И., Фридман Л.М., Гарунов М.Г. Психолого-дидактический справочник преподавателя высшей школы. М.: Педагогич. общество России, 1999. 354 с.
5. Рубинштейн С.Л. Принципы и пути развития психологии. М.: «Просвещение», 1959. 324 с.